Qabul qilindi: 14-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 21-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 31-oktabr 2026-yil

EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH

Qulmurodova Sevinch Doniyor qizi
Abduxakimova Go‘zal Nasim qizi
Anorboyeva Mohinur Bahodir qizi
Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti,
Iqtisod yo‘nalishi 3-kurs talabalari

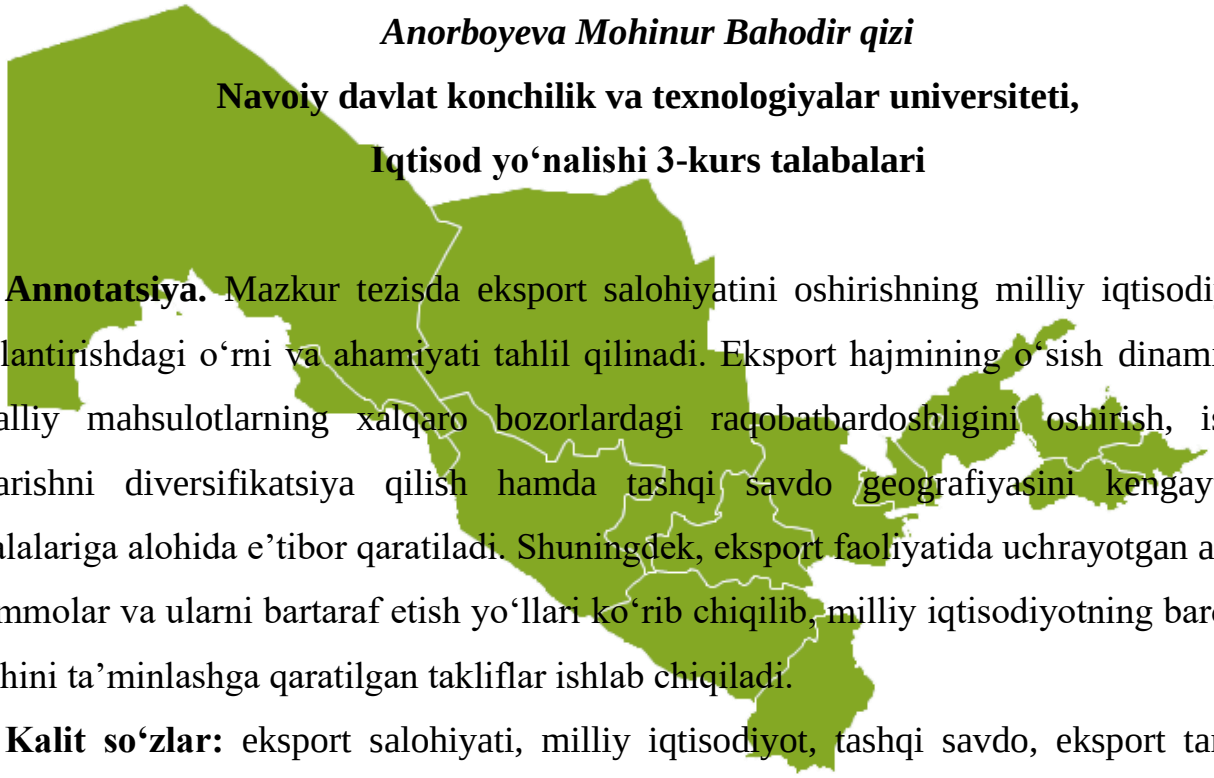

Annotatsiya. Mazkur tezisda eksport salohiyatini oshirishning milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Eksport hajmining o‘sish dinamikasi, mahalliy mahsulotlarning xalqaro bozorlardagi raqobatbardoshligini oshirish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish hamda tashqi savdo geografiyasini kengaytirish masalalariga alohida e’tibor qaratiladi. Shuningdek, eksport faoliyatida uchrayotgan asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ko‘rib chiqilib, milliy iqtisodiyotning barqaror o‘sishini ta’minlashga qaratilgan takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: eksport salohiyati, milliy iqtisodiyot, tashqi savdo, eksport tarkibi, raqobatbardoshlik, investitsiya, diversifikatsiya, mahalliy ishlab chiqarish, iqtisodiy o‘sish.

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida mamlakatlarning jahon iqtisodiyotidagi o‘rni va raqobatbardoshligi ko‘p jihatdan ularning eksport salohiyatiga bog‘liq. Eksport nafaqat mamlakatga xorijiy valyuta tushumlarini ta’minlaydi, balki mahalliy ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, yangi ish o‘rinlarini yaratish, investitsiyalarni jalb etish va zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish uchun ham muhim iqtisodiy omil hisoblanadi. Shu sababli eksport salohiyatini oshirish har qanday davlatning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish strategiyasida ustuvor yo‘nalishlardan biri sanaladi. O‘zbekiston iqtisodiyotida ham eksport faoliyatini rivojlantirish, milliy mahsulotlarni xalqaro bozorlarga olib chiqish va tashqi

savdo tarkibini diversifikatsiya qilishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Mamlakatda sanoat, qishloq xo‘jaligi, to‘qimachilik, oziq-ovqat, kimyo sanoati hamda xizmatlar sohasida mavjud ishlab chiqarish imkoniyatlaridan samarali foydalanish eksport hajmini oshirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Asosiy qism

Eksport salohiyati deganda mamlakatning ichki ishlab chiqarish imkoniyatlari, tabiiy va mehnat resurslari, ilmiy-texnik bazasi hamda iqtisodiy infratuzilmasidan foydalangan holda xalqaro bozorlarga raqobatbardosh mahsulot va xizmatlarni yetkazib berish imkoniyati tushuniladi. Ushbu salohiyatdan samarali foydalanish milliy iqtisodiyotning ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, korxonalar faoliyatini rivojlantirish va iqtisodiy o‘sish sur’atlarini jadallashtirishga xizmat qiladi. O‘zbekistonning eksport salohiyatini baholashda, eng avvalo, eksport hajmining yillar davomida o‘zgarish dinamikasini o‘rganish muhim ahamiyatga ega. Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, mamlakat eksporti 2021-yilda 16,7 milliard AQSH dollarini tashkil etgan bo‘lsa, 2022-yilda 19,7 milliard, 2023-yilda 24,9 milliard, 2024-yilda 27,3 milliard AQSH dollariga yetgan. 2025-yilda esa dastlabki ma’lumotlarga ko‘ra, eksport hajmi 33,8 milliard AQSH dollarini tashkil qilgan.

1-jadval. O‘zbekiston eksport hajmining 2021–2025-yillardagi dinamikasi

Yillar	Eksport hajmi (mlrd AQSH dollari)
2021	16,7
2022	19,7
2023	24,9
2024	27,3
2025	33,8

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida tuzilgan. 2025-yil ko‘rsatkichi dastlabki ma’lumot hisoblanadi.

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, 2021–2025-yillar davomida O‘zbekiston eksport hajmida izchil o‘sish kuzatilgan. Xususan, 2021-yilda 16,7 milliard AQSH dollarini

tashkil etgan eksport hajmi 2025-yilda 33,8 milliard AQSH dollariga yetgan. Natijada, mazkur davrda eksport qiymati qariyb 2 baravar oshgan. 2025-yildagi ko‘rsatkich 2024-yilga nisbatan qariyb 23,8 foizga yuqori bo‘lgan.

Eksport hajmining bunday o‘sishi mamlakatda ishlab chiqarish quvvatlarining kengayishi, tashqi savdo aloqalarining rivojlanishi va mahalliy korxonalarning xalqaro bozorlardagi ishtiroki ortib borayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, eksportning o‘sishi iqtisodiyotga qo‘shimcha valyuta tushumlarini olib kirish, ishlab chiqarish korxonalarining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish va yangi investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun sharoit yaratadi.

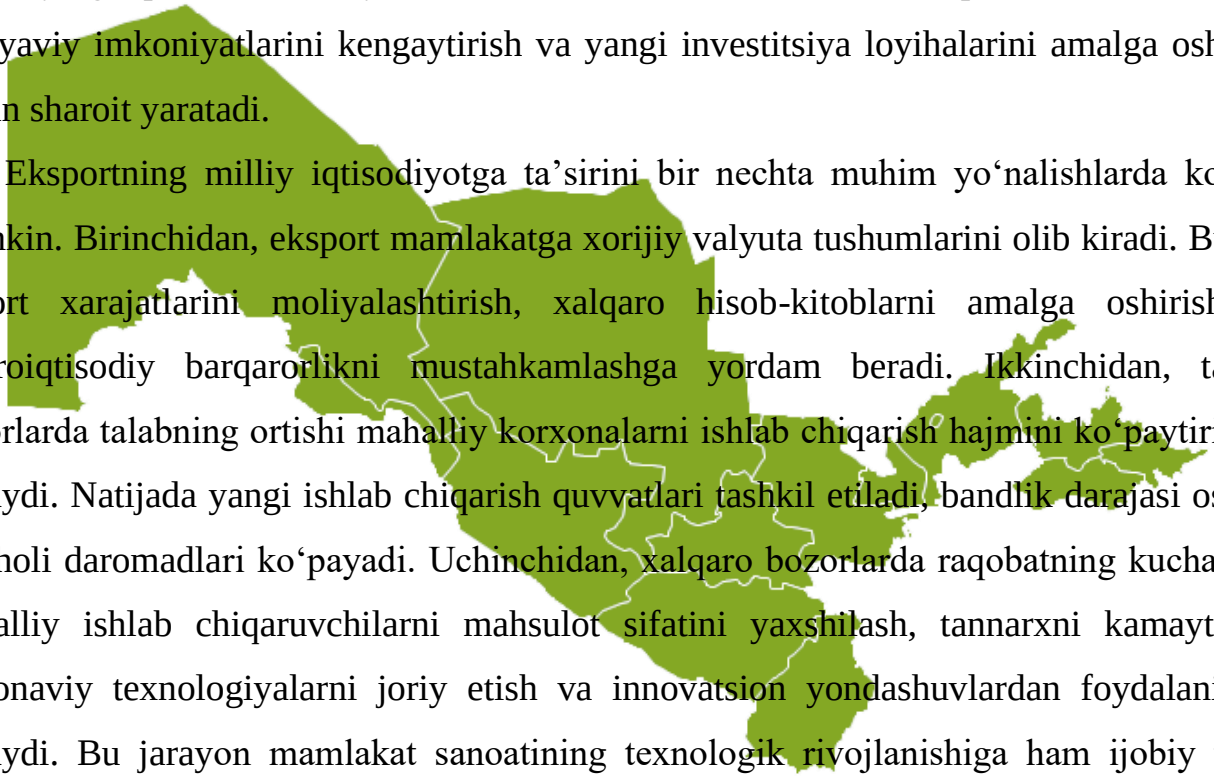

Eksportning milliy iqtisodiyotga ta’sirini bir nechta muhim yo‘nalishlarda ko‘rish mumkin. Birinchidan, eksport mamlakatga xorijiy valyuta tushumlarini olib kiradi. Bu esa import xarajatlarini moliyalashtirish, xalqaro hisob-kitoblarni amalga oshirish va makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi. Ikkinchidan, tashqi bozorlarda talabning ortishi mahalliy korxonalarni ishlab chiqarish hajmini ko‘paytirishga undaydi. Natijada yangi ishlab chiqarish quvvatlari tashkil etiladi, bandlik darajasi oshadi va aholi daromadlari ko‘payadi. Uchinchidan, xalqaro bozorlarda raqobatning kuchayishi mahalliy ishlab chiqaruvchilarni mahsulot sifatini yaxshilash, tannarxni kamaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va innovatsion yondashuvlardan foydalanishga undaydi. Bu jarayon mamlakat sanoatining texnologik rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

O‘zbekistonning eksport salohiyatini oshirishda tayyor mahsulotlar ulushini ko‘paytirish muhim ahamiyatga ega. Xomashyo eksportiga yuqori darajada bog‘lanib qolish jahon bozoridagi narxlarning o‘zgarishi natijasida eksport tushumlarining beqarorlashishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli xomashyoni chuqur qayta ishlash, yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish va ularni xalqaro bozorlarga olib chiqish zarur. Masalan, paxta xomashyosini eksport qilish bilan cheklanmasdan, undan ip-kalava, mato, tayyor kiyim-kechak va boshqa to‘qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish eksportdan olinadigan iqtisodiy samarani oshiradi. Shuningdek, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, oziq-ovqat sanoatini rivojlantirish, meva-sabzavotlarni saqlash va qadoqlash

tizimini takomillashtirish ham eksport imkoniyatlarini kengaytiradi. Bunda xalqaro sifat standartlarini joriy etish, mahsulotlarning kelib chiqishi va xavfsizligini tasdiqlovchi sertifikatlarni olish hamda logistika xarajatlarini kamaytirish muhim hisoblanadi.

Eksport salohiyatini oshirishda xizmatlar eksporti ham alohida o‘rin tutadi. Turizm, transport, axborot texnologiyalari, ta’lim, konsalting va boshqa xizmat turlarini xalqaro bozorlarga olib chiqish mamlakat eksport tarkibini diversifikatsiya qilish imkonini beradi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar rivojlanayotgan sharoitda IT xizmatlari eksportini kengaytirish katta iqtisodiy ahamiyatga ega.

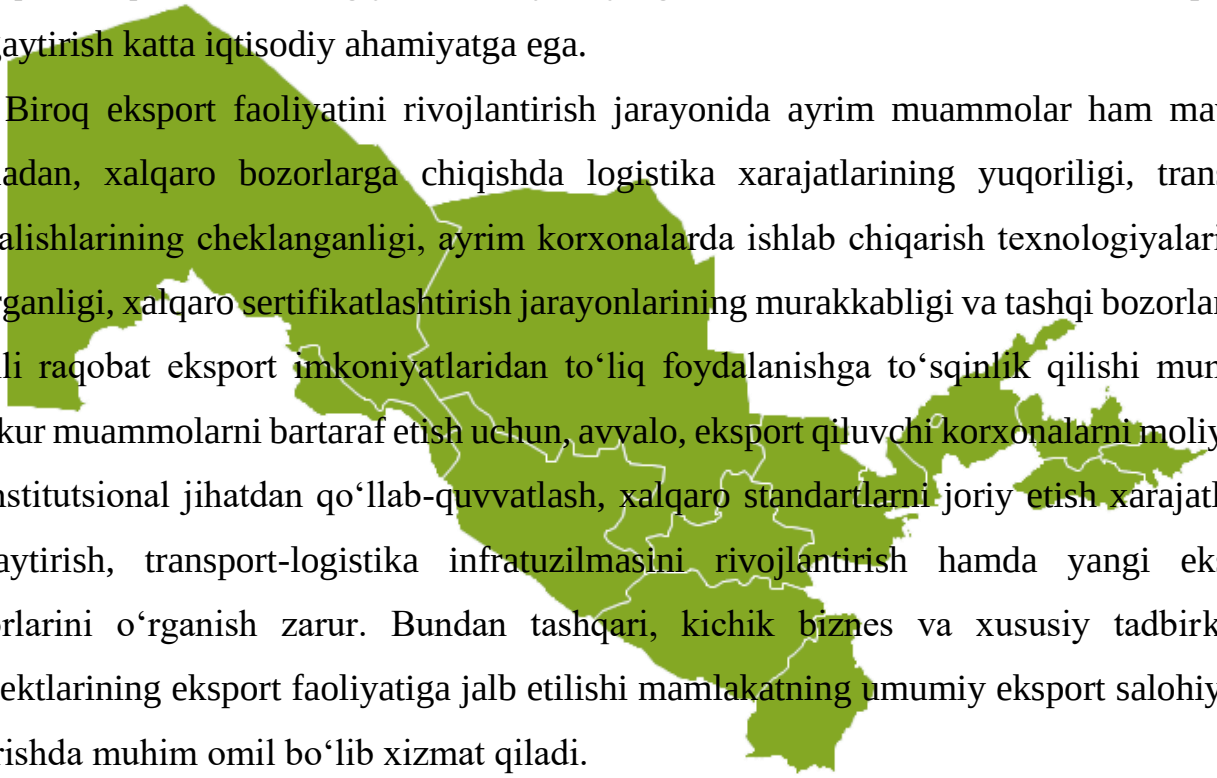

Biroq eksport faoliyatini rivojlantirish jarayonida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, xalqaro bozorlarga chiqishda logistika xarajatlarining yuqoriligi, transport yo‘nalishlarining cheklanganligi, ayrim korxonalarda ishlab chiqarish texnologiyalarining eskirganligi, xalqaro sertifikatlashtirish jarayonlarining murakkabligi va tashqi bozorlardagi kuchli raqobat eksport imkoniyatlaridan to‘liq foydalanishga to‘sqinlik qilishi mumkin. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun, avvalo, eksport qiluvchi korxonalarni moliyaviy va institutsional jihatdan qo‘llab-quvvatlash, xalqaro standartlarni joriy etish xarajatlarini kamaytirish, transport-logistika infratuzilmasini rivojlantirish hamda yangi eksport bozorlarini o‘rganish zarur. Bundan tashqari, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyatiga jalb etilishi mamlakatning umumiy eksport salohiyatini oshirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Milliy iqtisodiyotning eksport salohiyatini yanada rivojlantirish uchun quyidagi yo‘nalishlarga ustuvor ahamiyat qaratish maqsadga muvofiq. Xomashyoni chuqur qayta ishlash orqali tayyor va yarim tayyor mahsulotlar eksportini oshirish lozim. Ishlab chiqarishda zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash, sifat nazoratini takomillashtirish va xalqaro standartlarga muvofiqlikni ta’minlash zarur. An’anaviy savdo hamkorlari bilan aloqalarni mustahkamlash bilan birga, yangi xalqaro bozorlarni o‘rganish va ularga kirib borish mexanizmlarini rivojlantirish kerak. Mahsulotlarni tashish, saqlash va yetkazib berish xarajatlarini kamaytirish eksport qiluvchi korxonalar samaradorligini oshiradi. Tadbirkorlarga eksport bo‘yicha maslahat, axborot, moliyaviy ko‘mak va xalqaro savdo platformalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish lozim. Turizm, IT, transport,

ta’lim va boshqa xizmatlar sohasida xalqaro bozorlarga yo‘naltirilgan loyihalarni qo‘llab-quvvatlash zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, eksport salohiyatini oshirish milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta’minlovchi muhim omillardan biridir. Eksport hajmining kengayishi mamlakatga xorijiy valyuta tushumlarini ko‘paytirish bilan bir qatorda, mahalliy ishlab chiqarishning rivojlanishi, yangi ish o‘rinlarining yaratilishi, investitsion faollikning oshishi va iqtisodiyotning xalqaro raqobatbardoshligi mustahkamlanishiga xizmat qiladi. O‘zbekiston sharoitida eksport salohiyatini oshirish uchun xomashyo eksportidan tayyor mahsulotlar eksportiga bosqichma-bosqich o‘tish, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, xalqaro sifat standartlarini keng joriy etish va logistika infratuzilmasini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar, innovatsiyalar va xizmatlar eksportini qo‘llab-quvvatlash mamlakatning tashqi iqtisodiy imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Demak, eksport faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan kompleks iqtisodiy chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, iqtisodiy o‘sishni jadallashtirish va mamlakatning jahon xo‘jaligidagi o‘rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-sonli “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.

3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston eksporti 35 yilda qariyb 19 barobarga oshgan. 2026-yil 18-mart.

4. O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi rasmiy materiallari.